

**Pr. conf. dr. Lucian Farcașiu,
Facultatea de Teologie „Ilarion Felea”,
Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad**

PROFILUL UNUI PĂSTOR MODEL – PREOTUL ILARION V. FELEA, DUPĂ JURNALUL SĂU AUTOBIOGRAFIC

***Abstract:** The present study deepens the theological and the spiritual personality of Fr. PhD. Ilarion V. Felea. Father Felea was, par excellence, the professor of Systematic Theology, his classes and work being approached in this way. But taking into account the natural connection between the Christian dogma and the need of its living in the cult of the Church, searching deeply through his theological work, we discover liturgical issues that Fr. Felea highlights and treats in particular way. Thus, our study highlights the detailed aspects of Pastoral and Liturgical Theology developed the theological work of Fr. Professor Felea. From the research I undertook, we can say with conviction that in the complex personality of Father Ilarion, met both the theologian confessor and the servant priest at the Holy Shrine. His theological work, in which we fully find both elements of Pastoral and Liturgical Theology, is nothing more but the practical fruitfulness of the blessed meeting in his person between the Theological aspects that deals with the joy of living, in the personal life, of these truths confessed from the desk.*

***Keywords:** Father Ilarion V. Felea, confessor theologian, servant priest at the Holy Shrine, liturgical aspects, pastoral aspects, theological work.*

La 21 martie 1903, în localitatea Valea Brad din județul Hunedoara vedea lumina zilei, într-o familie preoțească, Ilarion V. Felea, preotul de excepție, slujitorul neînfricat „cu timp și fără timp”, doctorul în teologie, profesorul de la Academia Teologică din Arad, iar mai pe urmă mărturisitorul lui Hristos în temnițele comuniste, sfârșindu-și viața pământească într-o groapă comună de la Aiud, în 18 septembrie 1961.

Oricât de bine am încerca să creionăm lucrarea preoțească și opera teologică ale părintelui Ilarion V. Felea, socotim cuvintele și aprecierile noastre neputincioase pentru a putea surprinde profilul unei

personalități teologice de anvergura sa. Tocmai de aceea socotim că cel mai bine poate vorbi despre sine chiar părintele Felea. În studiul nostru vom surprinde astfel doar câteva aspecte, pe care le considerăm însă semnificative, din jurnalul părintelui Felea, un jurnal care impresionează nu numai prin originalitatea lui, ci și prin convingerea și credința mărturisitoare și viața pilduitoare a celui care așează în scris impresii din viața și trăirea sa preoțească. Menționăm faptul că jurnalul părintelui Felea înainte de publicarea sa în întregime, a fost valorificat după caietele-manuscris (originale) alcătuite chiar de către părintele Felea, de către colegul nostru, pr. prof. univ. dr. Cristinel Ioja, în studiul său *Ilarion V. Felea – preotul, teologul, martirul – după Jurnalul autobiografic*, studiu publicat în paginile revistei „Teologia” a Facultății de Teologie Ortodoxe din Arad¹.

Din cuprinsul jurnalului aflăm faptul că după terminarea studiilor liceale, tânărul Ilarion Felea se înscrie la Facultatea de Filozofie și Litere din Cluj, urmând mai apoi cursurile Academiei Teologice Andreiene din Sibiu, cursuri pe care le finalizează în 1926.

După terminarea studiilor teologice, părintele Felea va fi hirotonit preot pe seama parohiei din satul natal, Valea Brad. Iată cum evocă părintele ziua instalării ca preot în satul său: „Ziua de 6 August a.c. a fost pentru comuna noastră Valea-Brad, din prot. Zarandului, adevărată zi de sărbătoare (...) Dimineața la ora 7, enoriașii comunei îmbrăcați în haină de sărbătoare, se prezintă la casa noului paroh Ilarion Felea, însoțiți de cântăreții bisericii. Doi voinici flăcăi, purtau drapele împodobite cu cununi de flori. Tânărul paroh Ilarion Felea îi întâmpină cu cuvintele „bine ați venit, dragii mei”, la care credincioșii îi răspund într-un glas: „Trăiască părintele nostru”. Cei veniți la casa preotului, pleacă spre Biserică – „înconjurând pe noul paroh” – în frunte mergând flăcăii cu drapelele și cântăreții care cântau troparul „Bine ești cuvântat, Hristoase...”. Înaintea convoiului tineri și copii rupeau ramuri de salcie și salcâm, aruncându-le jos, asociind astfel acest eveniment cu Intrarea Domnului în Ierusalim. De asemenea, clopotele și toaca băteau, vestind tuturor apropierea *mirelui* lor – credincioșii pregătind

1. Cristinel Ioja, *Ilarion V. Felea – preotul, teologul, martirul – după Jurnalul autobiografic*, în rev. „Teologia”, nr. 1/2008 p. 15-61.

și înfrumusețând biserica cu flori, frunze verzi și cununi². La 10 ani de la hirotonia sa, părintele Felea avea să consemneze în jurnalul său următoarele: „De când eram încă pe băncile Academiei Teologice «Andreiene» din Sibiu am nutrit gândul să mă fac preot la sat, cu scopul de a cunoaște direct viața sufletească a satului și greutățile chemării preoțești. Bunul Dumnezeu mi-a împlinit acest gând³.”

Dintre modelele umane ale părintelui Felea, în ceea ce privește îndeplinirea slujirii preoțești, așa cum reiese din conținutul jurnalului său, se conturează chipul tatălui său, păstorul de suflete cu multă grijă și spirit de jertfelnicie față de credincioșii săi, pe de o parte, și față de familia sa, pe de altă parte. În ziua instalării sale în satul în care a păstorit și părintele său, tânărul preot Ilarion V. Felea evocă chipul tatălui său, păstorul de suflete bun și răbdător, împovărat de griji pentru cei încredințați lui spre păstorire: „E un adevăr îndeobște cunoscut și recunoscut, că o personalitate, cu cât rămâne mai departe în trecut, crește în măsură drept proporțională cu timpul. În ochii noștri figura dispărută a scumpului și neiutatului nostru tată crește, pentru că numai acum îl putem judeca într-o lumină adevărată. A fost un suflet simplu, dar sincer, muncitor și devotat chemării sale. Era un adevărat apostol, care, fără să-și trâmbițeze activitatea într-un fel sau altul – alerga nu numai în comuna noastră, dar și în comunele vecine pentru a aduce mângâieri în casele celor necăjiți, neglijându-și de multe ori chiar și familia lui atât de numeroasă și atât de grea. În relațiile lui familiare, era un tată serios, sever și rece, și-n același timp înțelept, inspirându-și principiile de educațiune, din comoara de înțelepciune a Sfintei Scripturi, și în special: „Proverbele” și „Înțelepciunea lui Solomon” și din „Înțelepciunea lui I(isus) Sirah”. Nicicând nu-și dezvăluia dragostea și grija față de copii săi. În schimb bucuria lui internă era de nedescris; când își vedea copiii crescând: buni, tari, mari și sănătoși și veseli plângea de bucurie. Își exterioriza de atâtea ori bucuria prin lacrimi, pre cari le vărsa pe afară din casă, în taină. Puterea lui de muncă era sporită prin rugăciune multă și prin contact zilnic, intim și sincer cu Hristos și cu Evanghelia

2. Pr. prof. dr. Ilarion V. Felea, *Opera vieții mele – ziar personal*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2012, p. 55-56.

3. *Ibidem*, p. 162.

Sa. Când venea acasă de la slujbe – mai presus de orice, lăsa toate la o parte și îngenunchea și se ruga și aici stă succesul în secretul lui atât în parohia, care sub raport moral și religios ne-a lăsat-o în stare deadreptul înfloritoare, cât și în familie, pe care și-a îngrijit-o cu atâtea greutăți și sacrificii, crescând 9 (nouă) copii, dându-i pe toți la școli înalte. Eu ca actual și viitor preot, am găsit în viața lui de trudă și neodihnă icoana vie care să mă inspire și să mă călăuzească în viață⁴. Din această succintă caracterizare reiese limpede faptul că „personalitatea tatălui său crește odată cu timpul și conștiința sa, fiind un suflet simplu, sincer, muncitor și devotat chemării sale, un adevărat apostol, un tată serios, sever, rece, înțelept, fără să-și dezvăluie dragostea și grija față de copii săi, trăind în schimb în interiorul lui bucuria copiilor și vărsând adesea lacrimi în taină⁵. O astfel de caracterizare făcută de părintele Felea, tatălui său, ne crează imaginea preoției părintelui Ilarion „altoită pe Hristos și „răsărită“ profetic în ramurile familiei.

Așa cum reiese din jurnalul său, ca preot în Valea Bradului, părintele Ilarion Felea a fost în primul rând un om al slujirii și al misiunii, săvârșind Sfânta Liturghie aproape în fiecare zi, spovedind și împărtășind regulat pe credincioșii săi. Sunt consemnate în nenumărate rânduri împărtășirile oamenilor aflați pe patul de moarte. Aceasta dovedește faptul că „înțelegerea duhovnicească din parohie și însăși desăvârșirea credincioșilor era intim legată de dimensiunea sacramentală asupra parohiei sale⁶. De asemenea, „vizitarea bolnavilor, rugăciunile asupra lor, sfeștaniile, maslul, citirea psaltirii și alte slujbe întregesc opera pastoral-misionară zilnică a preotului Felea care are în centrul ei Liturghia Bisericii și extinderea vieții acesteia în rândul credincioșilor⁷. O privire de ansamblu asupra jurnalului său conturează imaginea unui preot și teolog profund integrat în viața liturgică a Bisericii, aproape toate zilele unei săptămâni desfășurându-se între slujirea din Biserică, implicarea în viața parohiei și slujbele săvârșite la casele credincioșilor și meditații duhovnicești ținute cu diferite prilejuri. Acest aspect, descoperă chipul

4. *Ibidem*, p. 57-58.

5. Cristinel Ioja, *Ilarion V. Felea – preotul, teologul, martirul – după „Opera vieții mele“*, în pr. prof. dr. Ilarion V. Felea, *Opera vieții mele – ziuar personal*, p. 11.

6. *Ibidem*, p. 15

7. *Ibidem*.

unui teolog liturghisitor, care a înțeles pe deplin faptul că teologhisirea nu poate fi despărțită de experiența directă a faptului credinței, în evenimentul liturgic, în slujirea bisericească.

Abundența slujbelor la care este chemat zilnic este un alt aspect care poate fi descifrat din conținutul jurnalului. Acest fapt arată pe de-o parte integrarea sa liturgică, revelând dimensiunea profund misionară și pastorală a preoției sale, precum și integrarea liturgic-duhovnicească a credincioșilor săi, care cereau sfintele slujbe ale Bisericii cu conștiința unui folos duhovnicesc și trupesc în urma săvârșirii lor⁸. Toate acestea ne descoperă faptul că părintele Ilarion Felea împărtășea o viziune duhovnicească asupra parohiei sale, asupra credincioșilor săi și asupra misiunii și prezenței sale în cadrul parohiei. Spre exemplificare, vom menționa înscrisul părintelui în jurnalul său personal privitor la desfășurarea zilei de 6 decembrie 1927: „Ziua de Sf. Nicolae: serviciu divin, sfințirea stiharului și a Triodului donat de credinciosul Nicolae Dineș și soția Elisaveta (și a unei cutii de adunat bani pentru ajutorarea bolnavilor și a săracilor donată de episcopul Simeon David). Cu această ocaziune plecând de la citatul: «*Pe cum trupul fără suflet este mort, tot așa și credința fără fapte este moartă*» în predică am scos la iveală însemnătatea faptei creștinești a donatorului, care în mod spontan a făcut-o, după pilda marelui ierarh Nicolae. Tot în această zi am săvârșit patru (4) parastase, 10 (zece) sfeștanii și două (2) Sf. Masluri, împreună cu păr(intele). Miron Procopoviciu din Mihăileni“. La sfârșitul înșiruirii atâtor servicii religioase săvârșite într-o singură zi, părintele Ilarion consemnează, scurt: „Preoția-i grea!“⁹. Sau, în același sens, în ziua de 11 octombrie 1927, părintele notează, la fel, în jurnal: „Patru sfeștanii ... și un Sf. Maslu ... am mai avut un botez ... și înmormântare ... A fost o zi plină de muncă și oboseală“¹⁰. Multitudinea slujbelor la care părintele Ilarion Felea este solicitat zilnic arată și integrarea liturgic-duhovnicească a Sfinției Sale.

Iată cum îi caracteriza părintele Ilarion pe credincioșii parohiei sale: „Avem bucuria și mulțumirea sufletească de-a constata ... că

8. *Ibidem*, 16.

9. Pr. prof. dr. Ilarion V. Felea, *op. cit.*, p. 70.

10. *Ibidem*, p. 66.

sub aspect religios-moral, parohia noastră se hrănește dintr-un viu și adânc sentiment religios ... Parohia noastră ... își menține o stare de religiozitate exemplară. Credincioșii noștri respectă cu sfințenie sărbătorile și cercetează regulat Biserica. În această privință pot servi de model tuturor parohiilor din jur. Sfintele Taine – în special Sfânta Taină a Pocăinței și a Cuminicăturii – se administrează la majoritatea absolută a credincioșilor an de an, mai ales în Postul Sfințelor Paști și a Sfintei Marii. Bătrânii care sunt în stare de slăbire, bolnavii și femeile înainte de a naște, se cuminecă și pun o deosebită grijă pe acest lucru, așa că din acest punct de vedere, asupra comunei noastre s-ar putea face o statistică sanitară fără greș, numai cu referire la spovedire și cuminecare. Se observă o mare încredere în eficacitatea rugăciunii, fie rostită lângă patul bolnavului, fie numai rugăciune de mulțumită în fața lui Dumnezeu. Nu există casă nouă, șură nouă, fântână nouă etc. ca să nu se sfințească după terminare și o bună parte din credincioși an de an își fac slujbele de sfințire a caselor etc. Urmate la oamenii mai înstăriți și de Sf. Maslu, după cari se fac regulat parastase pentru morți ... la credincioșii noștri cultul morților se ține cu mult respect. Dar au grijă și de cei vii: vreo 86 de familii sunt înscrise la «cununa anului» ca să fie pomenite la Sf. Jertfelnic în toate duminicile de peste an. Un rol înviorător în viața religioasă a comunei a avut introducerea de subzemnatul a examenului duhovnicesc, urmat de spovedire și cuminecare, la tinerii cari se căsătoresc¹¹, inovație care a fost primită de către credincioși cu un viu sentiment de mulțumire și bucurie. Toate aceste constatări sumare de ordin religios, au eoul convenit în viața morală a credincioșilor, fiind în general viața morală un reflex și o prelungire a celei religioase ... La noi viața religios-morală este un fapt viu, care-și are rădăcinile adânc înfipte în trecutul parohiei¹².

11. În 4 septembrie 1927, la sfârșitul sfintei slujbe, părintele Ilarion Felea îi anunță pe credincioșii parohiei sale despre „introducerea examenului duhovnicesc pentru toți aceia care pășesc la Sf. Taină a Nuntei. Fiecare păreche înainte de celebrarea căsătoriei bisericești va face un mic examen asupra principiilor fundamentale de credință: rugăciuni, porunci etc. Care va fi urmat imediat de spovedanie și cuminecare” (*Ibidem*, p. 60).

12. *Ibidem*, p. 72-73.

Așa cum se poate desprinde din acest raport sumar asupra stării religios-morale a parohiei, prețuirea de către credincioșii săi a Sfintei Spovedanii și a Sfintei Împărtășanii izvora din grija și atenția deosebită pe care părintele o acorda acestor Sfinte Taine, acest fapt desprinzându-se din însăși mărturia sa: „Administrarea Sfintelor Taine o îndeplinesc cu cea mai mare conștiinciozitate și nu ezit a o săvârși cu toată sfințenia ce o comportă mai ales Sfânta Cuminecătură”¹³.

Pe lângă dimensiunea sacramentală a vieții parohiei, Părintele Felea semnaleză practica extinsă de citire a Psaltirii în împrejurările grele ale vieții: „În comuna noastră Psaltirea are o foarte mare valoare și se citește mai mult ca oricare altă carte biblică”¹⁴. Această deprindere a enoriașilor cu citirea regulată a *Psaltirii* era de bună seamă rodul osteneții duhovnicești a părintelui Felea, el însuși un slujitor înfocat de dorul rugăciunii fierbinți și stăruitoare, un teolog liturghisitor, a cărui adânc de cugetare izvora din experiența rugăciunii neîncetate.

O altă grijă a părintelui Felea în ceea ce privește calitatea sa de liturghisitor era aceea a păstrării uniformității cultului. Iată ce menționează părintele în jurnal, referitor la această grijă a sa: „Uniformitatea cultului este asigurată prin respectarea regulilor tipicale și prin înmulțirea cântăreților (vreo 20 de toți), cari se judecă și se povățuiesc unul pe altul, când se abat de la regulă, greșesc sau lasă afară din cântări, fiind mai ales cei mai bătrâni buni cunoscători ai tipicului și a canoanelor”¹⁵.

Pe lângă dimensiunea liturghisitoare și misionară a părintelui Ilarion în parohia Valea Bradului, îl descoperim și ca pe un veritabil apostol al nemului, îndemnându-și credincioșii să-și dea copiii la școală, pe de o parte, pentru „a se lumina cu învățătura și cu știința de carte”, dar să-i aducă și la Biserică în mod regulat, pe de altă parte, pentru a-i zidi și sufletește „împrietenindu-se cu Duhul lui Dumnezeu”, având ca model de viață pe Iisus Hristos și Maica Domnului¹⁶.

13. *Ibidem*, p. 74.

14. *Ibidem*, p. 62.

15. *Ibidem*, p. 75.

16. *Ibidem*, p. 68.

După trei ani de pastorație rodnică în Valea Bradului, în data de 1 iunie 1930 este numit preot la Arad-Șega, fiind instalat la această parohie în 31 august. Va începe o nouă perioadă pentru părintele Ilarion Felea. Aici la Arad, Sfinția Sa va experimenta maturizarea și apogeul mărturisirii sale, dar și clipele amare ale regimului comunist centrat pe ateismul și materialismul pe care niciodată nu le-a agreat. Misiunea preoțească în Arad va fi mult mai solicitantă, mai ales în ceea ce privește relația Bisericii cu cultura, cu școala și cu intelectualii. Activitatea sa liturgică se intensifică, slujind aproape zilnic atât în Biserică, cât și pentru multiplele nevoi din viața credincioșilor. De asemenea, lucrarea sa slujitoare va fi completată de activitatea culturală și școlară, precum și de implicarea în activitățile unor asociații ortodoxe, precum Oastea Domnului.

Lucrarea de mărturisire a lui Hristos prin predică, va fi completată prin participarea la mai multe întruniri, conferințe, examene, activități de catehizare sau festivități în cadrul liceelor și școlilor din Arad, părintele Ilarion contribuind prin toate acestea în mod substanțial la formarea unei conștiințe religioase a tineretului și copiilor, mai ales prin împărtășirea regulată a acestora cu Sfintele Taine.

Conferințele la care părintele Felea participă și în cadrul cărora își desăvârșește calitățile sale de orator, sunt alte aspecte ale misiunii sale preoțești, prin care va rămâne în conștiința contemporanilor săi. Aceste conferințe aveau menirea să mărturisească pe Hristos și dincolo de zidurile locașului de cult, în societate, ele oferind omului din vremea aceea o viziune clară asupra credinței creștine, a aplicării și sensului acestuia în lume, ca delimitare față de diferitele ideologii care începuseră să pustiască sufletul omului european în general și chiar a creștinilor din vremea aceea.

Părintele Felea va acorda o atenție deosebită așa-numitelor „Școli duminicale”, precum și filantropiei, ajutorării săracilor.

De asemenea, părintele Ilarion ține „sfat” și cu cântăreții din străină, privind buna lor purtare și buna executare a cântărilor bisericesti, fapt ce demonstrează importanța pe care o acorda stranei bisericesti, precum și importanța purtării morale a celor ce cântau în această străină¹⁷.

17. *Ibidem*, p. 68. Exemplele ar putea continua, fiind multiple.

Se remarcă de asemenea grija sa deosebită pentru păstarea credincioșilor săi în dreapta credință ortodoxă.

Părintele Ilarion Felea în activitatea sa pastorală stabilește o relație vie cu mănăstirile din zonă. Vizitează astfel cu credincioșii din parohia sa mănăstirile eparhiei. Astfel, stabilește o legătură foarte strânsă cu mănăstirea Bodrog, inițiind pelerinaje împreună cu sute de credincioși, cu care merge pe jos, prin pădurea Ceala, participând la slujbele săvârșite aici, mai ales cu prilejul Praznicului Adormirii Maicii Domnului: Taina Sfântului Maslu și Privegheri. Spovedește pelerinii vreme de mai multe ceasuri și slujește mai apoi Sfânta Liturghie, în cadrul căreia rostește și cuvântul de învățătură. Participă în această mănăstire și la procesiunea „Drumul Crucii”¹⁸, a cărui broșură o va reedita în 29 aprilie 1938, hotărând în aceeași zi împreună cu preotul Florea Codreanu să publice și o carte de cântări pentru pelerinii la mănăstire¹⁹. Această carte de cântări și rugăciuni va fi alcătuită în după-amiaza zilei de 30 iulie 1938, sub titlul „Culegerea de Rugăciuni și cântări”²⁰. Misiunile duhovnicești desfășurate de părintele Felea la Mănăstirea Hodoș Bodrog au loc frecvent în cursul unui an, părintele mergând aici atât cu credincioșii parohiei sale, dar și cu studenții de la Academia Teologică. Părintele Ilarion slujește, de asemenea, și la Mănăstirea Arad-Gai (fiind numit provizoriu și profesor duhovnic al acestei mănăstiri, la 1 octombrie 1955). Ține maicilor de aici meditații, dintre care amintim: *Viața îngerească și viața în Hristos*²¹, *Despre smerenie*²², *Despre mândrie și urmările ei*²³ și *Despre viața duhovnicească*²⁴. Vizitează de asemenea și mănăstirea Prislop, „stărețită de maica Zamfira și ierom. Arsenie Boca”. Părintele Felea mărturisește că slujbele la care a participat la această mănăstire i-au „umplut inima de evlavie și bucurie sfântă”²⁵. Această aplecare deosebită a părintelui

18. *Ibidem*, p. 122. Exemplele ar putea continua, fiind multiple.

19. *Ibidem*, p. 176.

20. *Ibidem*, p. 178.

21. *Ibidem*, p. 352.

22. *Ibidem*.

23. *Ibidem*, p. 353.

24. *Ibidem*, p. 355.

25. *Ibidem*, p. 366.

Felea către viața duhovnicească din mănăstire vedește profilul unui teolog liturghisitor și mare duhovnic, puternic ancorat în tradiția duhovnicească a Bisericii.

Slujirea preoțească, inspirată din propria sa slujire la Sfântul Altar, este caracterizată astfel de către părintele Ilarion: „Cunosc viața preoțească și sunt convins că este pe cât de frumoasă și cinstită, pe atât este de grea. Sunt zile când nu ai nimic de lucru și sunt zile când se adună atâta lucru, încât plătești cu vârf și îndesat liniștea zilelor libere. Dar un preot totdeauna are de lucru. Nu este ceas pe care să nu-l poată întrebuința cu folos. Eu mi-am folosit timpul liber cu studiul teologiei ... am făcut acest vot (liber): să-mi folosesc timpul liber tot pentru Biserică și preoție. Nu voi regreta niciodată hotărârea aceasta. Deși autoritatea oficială – bisericească nu mi-a răsplătit cu nimic până în prezent, totuși pe alte căi am dobândit atâta mulțumire în viață, încât jertfa și devotamentul meu față de preoție și ortodoxie, mi-au fost răsplătite. M-a răsplătit Dumnezeu și glasul conștiinței”²⁶.

În toată această perioadă se poate observa preocuparea ferventă a părintelui Felea pentru definitivarea și desăvârșirea studiilor superioare doctorale. Aceasta întrucât părintele înțelegea slujirea preoțească ca primind prospețime, vigoare și autenticitate numai printr-o susținută raportare la teologie, teologie pe care o studiază cu fervoare, exprimând-o cu fidelitate și devotament. Teologia în sine este înțeleasă, fundamentată și întrupată de către părintele Felea în cadrul slujirii preoțești, fiind văzută doar în strânsă relație cu spiritualitatea și viața liturgică a Bisericii. Astfel, între 21 și 25 octombrie 1935 se înscrie la examenul de doctorat în teologie, la București²⁷.

În 30-31 iulie 1936 este chemat la Oradea de către episcopul dr. Nicolae Popoviciu pentru a i se oferi catedra de Apologetică și Dogmatică din cadrul Academiei Teologice de acolo²⁸.

În 4 iunie 1937 este acceptat la examenul de admisibilitate pentru susținerea doctoratului în teologie²⁹.

26. *Ibidem*, p. 162.

27. *Ibidem*, p. 144.

28. *Ibidem*, p. 153.

29. *Ibidem*, p. 160.

În 24 septembrie 1937 primește numirea de profesor suplinitor la disciplinele Dogmatică și Sectologie la Academia Teologică din Cluj, din partea episcopului Nicolae Colan. În 6 octombrie este prezentat studenților de la Cluj de către preotul rector Gal Munteanu, din cuvintele acestuia reieșind faptul că părintele Felea „va fi un demn urmaș al dlui profesor Bucevschi”³⁰. În 23-27 mai 1938 încheie la Cluj cursurile de Dogmatică și Sectologie din anul academic 1937-1938³¹.

La 12 septembrie 1938 i se comunică la Episcopie, din partea episcopului Andrei Magieru că, începând cu 1 octombrie va fi numit profesor la Academia Teologică din Arad în locul părintelui Teodor Botiș – trecut la pensie. I se vor încredința disciplinele Dogmatică, Morală, Omiletică și Ascetica și Mistica³². La 11 ianuarie 1939 primește din partea Ministerului Educației Naționale numirea de profesor suplinitor la Academia Teologică din Arad³³.

În 14-15 martie 1939, în contextul participării la București la funeraliile patriarhului Miron Cristea – trecut la cele veșnice la Cannes (Franța) în 6 martie 1939 – părintele Felea primește de la decanul Facultății de Teologie din București, aprobarea tezei de doctorat *Pocăința*, pentru tipărirea ei în seria „Teologică”, la Sibiu, fiind în acest sens în audiență la mitropolitul Nicolae Bălan, aflat la locuința generalului Văitoianu din București³⁴.

În 14 aprilie 1939, odată cu audiența pe care o are la episcopul Andrei Magieru, privind aprobarea publicării tezei sale de doctorat, este anunțat de către acesta cu privire la numirea sa ca al patrulea preot paroh al Catedralei din Arad³⁵. În 21 aprilie 1939 este invitat să aleagă între o slujbă administrativă în Consiliul Eparhial sau Catedra de la Academia Teologică din Arad. Părintele Felea alege catedra de la Academia Teologică, oferindu-i-se și redacția revistei *Biserica și Școala*³⁶. În 20 mai 1939, părintele notează în jurnalul său: „Am primit – cu

30. *Ibidem*, p. 169.

31. *Ibidem*, p. 177

32. *Ibidem*, p. 181.

33. *Ibidem*, p. 186.

34. *Ibidem*, p. 187.

35. *Ibidem*, p. 189.

36. *Ibidem*.

emoție – numirile de paroh al IV-lea al Catedralei și parohiei Arad și de redactor al revistei „Biserica și Școala”³⁷.

La 30 octombrie 1939 susține examenul de doctorat în teologie, obținând calificativul „cum laude”, prezentând teza de doctorat cu titlul *Pocăința. Studiu de documentare teologică și psihologică*. Cu prilejul obținerii titlului de doctor în teologie, părintele Felea consemnează în jurnalul său următoarele: „Nu fac nicio făgăduință, ci rog pe Dumnezeu să-mi ajute să-mi țin făgăduința făcută la hirotonie”³⁸.

Colaborarea cu episcopul Andrei Magieru de la Arad devine foarte strânsă și rodnică. Astfel, după numirea pe care acesta i-o acordă părintelui Felea în cadrul Academiei Teologice din Arad și ca preot paroh la Catedrala din Arad, la 26 mai 1940, ia parte ca membru activ la lucrările Adunării eparhiale a Episcopiei Aradului, iar în ședința de după-masa aceleași zile este ales consilier onorific ordinar în Secția culturală a Episcopiei³⁹.

La 16 aprilie 1941 primește de la Minister numirea de profesor titular la Academia Teologică din Arad, în urma examenului susținut la catedra de Dogmatică și Apologetică având ca membri ai Comisiei pe dr. Ioan Petreuță, Simeon Șiclovan și George Popoviciu⁴⁰.

La 6 noiembrie 1942 finalizează manuscrisul colecției de schițe și predici, *Duhul Adevărului*⁴¹, lucrare care va fi premiată de Academia Română la 31 mai 1943⁴².

La 27 ianuarie 1944 va fi titularizat definitiv la catedra Academiei Teologice din Arad în ședință plenară⁴³.

În 30 decembrie 1944 primește distincția de protopop onorar, din partea episcopului dr. Andei Magieru⁴⁴.

Un aspect al vieții și activității sale ca preot mai ales în Arad, îl constituie reacția sa critică față de politica comunistă și simpatia sa

37. *Ibidem*, p. 190.

38. *Ibidem*, p. 198.

39. *Ibidem*, p. 206.

40. *Ibidem*, p. 186.

41. *Ibidem*, p. 237.

42. *Ibidem*, p. 241.

43. *Ibidem*, p. 245.

44. *Ibidem*, p. 250.

distantă față de mișcarea legionară, fără a fi însă legionar. Aceasta ne-o demonstrează însăși mărturia sa din Jurnal: „Nu am făcut politică și nu sunt legionar, dar vorbesc ca preot”⁴⁵. Potrivit aprecierilor făcute de părintele prof. univ. dr. Cristinel Ioja, „afinitatea părintelui Felea față de mișcarea legionară nu constă într-o orientare politică, cât într-o identificare în cadrul ei a unor valori creștine, prin care însăși politica poate deveni mai viabilă și adevărată, mai aproape de necesitățile spirituale ale unui popor. De asemenea, dorește ca preot să participe la transformările politice, sociale și culturale care au loc în societate din care fac parte creștinii. Din acest punct de vedere părintele Felea își asumă mișcarea legionară, atât prin referințele ei la valorile creștinismului, cât și prin orientările vremii, care în rândul tineretului tindeau spre o simpatie masivă cu această mișcare. Desigur, aceste acțiuni în cea mai mare parte justificabile, îl vor costa mult prea scump pe părintele nostru în timpul dictaturii comuniste. Părintele Felea iubește implicarea ca preot nu numai în ceea ce privește dimensiunea cultică, pastoral-misionară și teologică a Bisericii, ci și în ceea ce privește rolul creștinului în cetate. El își asumă astfel contextul istoric în care mărturisește pe Hristos, cu scopul de a-l face mai apropiat de valorile Evangheliei și ale Bisericii. În acest sens, politica devine o problemă de interes pentru orice creștin iubitor de țară și viețuitor în societate”⁴⁶.

Atitudinea părintelui Felea față de politica timpului, față de bolșevismul și comunismul ateu, se poate limpede desprinde din însemnarea pe care sfinția sa o face în jurnalul său autobiografic în 19 martie 1928: „Ceea ce din punct de vedere practic nu are urmări bune (ex. ateismul, materialismul etc.) nici din punct de vedere teoretic nu poate să fie adevărat”⁴⁷. Începe să se contureze încă din această perioadă tot mai clar poziția părintelui Felea vis-à-vis de ateismul și materialismul comunist aflat într-o ofensivă îngrijorătoare în acea vreme⁴⁸. Părintele Felea se descoperă până la capătul vieții sale ca un luptător împotriva politicii bolșevice. Astfel, la 22 iunie 1941, când România, Germania și

45. *Ibidem*, p. 171.

46. Cristinel Ioja, *op. cit.*, p. 35.

47. Pr. prof. dr. Ilarion V. Felea, *op. cit.*, p. 81.

48. Cristinel Ioja, *op. cit.*, p. 34.

Finlanda încep războiul împotriva rușilor, el exclamă: „...a început războiul sfânt împotriva bolșevismului, Germania, România și Finlanda. (...) toată țara a îngenuncheat. Cu noi este Dumnezeu...”⁴⁹. Observăm că prin expresia „război sfânt” părintele Felea acordă implicații religioase luptei contra bolșevismului.

Această atitudine fermă a părintelui Felea împotriva politicii materialiste a vremii îi va provoca o serie de neajunsuri, începând pentru Sfinția Sa un adevărat „drum al Crucii”. În 1945 Părintele Profesor Ilarion Felea este arestat întâia dată la Chestura Poliției Arad-Timișoara, și în același an, începând din 30 martie, vreme de șase luni va fi privat de libertate și trimis în lagărul de la Caracal, din cauza simpatiei pe care o manifestase față de mișcarea legionară. Paștile anului 1945 le va petrece în acest lagăr de concentrare. Parcursul acestui drum al pătimirii este următorul: între 7 și 30 martie 1945 părintele profesor Ilarion Felea este arestat la Chestura Poliției Arad. Iată cum relatează el evenimentele: „7 III seara pe la ora 21 (și un sfert, n.n.) o echipă din F.N.D. (Frontul Național Democrat) m-a poftit la Poliție din ordinul F.N.D. Echipa era compusă dintr-un polițist (sergent), doi tineri minoritari (unguri sau evrei) și Zaharie Matcău, muncitor la atelierele CFR – Arad, conducătorul echipei. Asigurat de el că împotriva mea nu se află nicio vină și că a doua zi voi fi eliberat, am fost reținut totuși la poliție, fără de niciun interogator. Mâncare de acasă, dormit pe jos – în 25-26 am fost vizitați toți deținuții (...) spovediți și cuminecați de către P.S.S. Episcopul Andrei Magieru. Se susținea că ne duce în lagăr, la Tribunalul Poporului în Rusia, la zid etc. Mari emoții, mai ales în zilele de 29-30 III”⁵⁰.

Părintele Felea descrie modalitatea și vicisitudinile spirituale și materiale ale călătoriei la Caracal din 30 martie-3 aprilie 1945: „Dimineața, pe la ora 6, am fost adunați în curtea Chesturii, încadrați în polițiști și comisari, având în frunte pe evreul Puries (dat afară de la Fabrica de textile pentru furt) am fost duși la gară, unde 38 de persoane cu bagaje, am fost înghesuți într-un vagon de vite, păziți de 5 polițiști și cu agenții Lițiu și Nichici (muncitor de la Astra). În jur mai erau

49. Pr. prof. dr. Ilarion V. Felea, *op. cit.*, p. 221.

50. *Ibidem*, p. 251.

la gara Arad, tot felul de agenți secreți ca Binder, Steru Fiuli, Darida ș.a. De vineri dimineața am călătorit – cu mari întreruperi – până marți dimineața, de la Arad până la Caracal, în lagăr pentru deținuți politici⁵¹. La Caracal sunt instalați în cabana 26 în paturi suprapuse. Modalitatea de a munci este una degradantă: „Lucru la căratul pământului cu targa de la săparea unui closet la astuparea altuia”⁵²

În vremea Postului Mare, în lagărul de concentrare de la Caracal, după cum consemnează în jurnalul autobiografic, săvârșește primele servicii religioase în lagăr unde erau aproape 100 de preoți, împreună cu părintele Victor Rădulescu-Ploiești. Slujba a constat din Utrenie și Liturghie, fără partea de la *Herovic* până la *Fie numele Domnului*, cu *Crezul*, *Tatăl nostru* și o rugăciune pentru cei din lagăr⁵³. Slujbele se vor intensifica din ce în ce mai mult în lagăr cu slujba Aghiasmei și a rugăciunii pentru ziua muncii (1 mai)⁵⁴, Taina Sfântului Maslu în sobor⁵⁵, Spovedanii în Vinerea Mare⁵⁶ și Cuminecări în Sâmbăta Paștilor⁵⁷ și chiar săvârșirea slujbei Învierii, în curtea lagărului, la ora 5 dimineața. Iată ce consemnează Părintele Felea privitor la slujirea sa în cadrul rânduielii Învierii: „Am servit în sobor, ca reprezentant al Ardealului în odăjdii complete, cu protopopul Al. Popescu din Caracal, asistați de preoți (cu epitrahile) (...) Am oficiat Proscomidia și Sfânta Liturghie și am cuminecat vreo 20 de credincioși. La Vecernie (a doua Înviere, n.n.) am citit Evanghelia în limba latină din Misalle Romanum”⁵⁸. La sfârșitul acestei consemnări din ziua Sfintelor Paști, părintele notează, cu durere: „Ziuă de mari emoții, cu asigurări de eliberare și ... desiluzii. Totuși, câteva eliberări”⁵⁹. Slujbele vor continua în lagăr, cu o doxologie mare în sobor în 10 mai⁶⁰, apoi la Duminica Tomii „cu odăjdiile

51. *Ibidem*, p. 252.

52. *Ibidem*.

53. *Ibidem*.

54. *Ibidem*, p. 219.

55. *Ibidem*, p. 252.

56. *Ibidem*.

57. *Ibidem*.

58. *Ibidem*, p. 56.

59. *Ibidem*, p. 253.

60. *Ibidem*.

și obiectele împrumutate de la capela cimitirului din apropiere⁶¹, în duminicile următoare⁶², apoi la Înălțarea Domnului „zi de emoții”⁶³, la Rusalii, când părintele „a citit Crezul la serviciul religios”⁶⁴, în 8 iulie, când a săvârșit „Proscomidia și Sfânta Liturghie”⁶⁵ și de Sfântul Ilie⁶⁶. Este impresionantă mărturisirea pe care părintele Ilarion o face în 22 iulie, tot în lagăr: „Otpsprezece ani de la cununie, fără pâine. Puțină de la C. Gane”⁶⁷. În 29 iulie, notează părintele în jurnal, „arădani am primit vizita P.S.S. Andrei al Aradului”⁶⁸. În 6 august, în lagărul de la Caracal, părintele împlinește 18 ani de preoție. Va nota în jurnal, scurt: „18 ani de preoție – Utrenia și Sf. Liturghie...”⁶⁹. Toate aceste dezvăluiri emoționante ale profesorului de teologie, preotului slujitor și mărturisitorului Ilarion V. Felea conturează același profil al teologului liturghisitor, care întrupează în viața sa adevărul propovăduit, slujind lui Dumnezeu de la Sfântul Altar, în detenție, ca și în libertate. Nu este doar o mărturisire sterilă, la nivelul tratatelor de teologie pe care le elaborează, ci una directă, prin modelul vieții personale și prin propria slujire și dăruire de la Sfântul Jertfelnic.

În 19 august 1945, părintele notează în jurnal: „Eliberarea ... Pluteam între vis și viață...”⁷⁰. Peste 2 zile va ajunge la Arad, consemnând în jurnal: „După 24 de săptămâni (168 zile) am ajuns acasă, la Arad. Valeria (soția sa, n.n.) bolnavă. Dumnezeu a fost ajutorul și scăparea noastră...”⁷¹. Confirmând nevinovăția părintelui Felea, la scurtă vreme după eliberarea din detenție, în 4 septembrie, cu prilejul sfințirii bisericii din Covăsânț, episcopul Andrei Magieru al Aradului l-a hirotesit într-un „*protopresbiter*”⁷², iar în 25 decembrie 1947, după 21 de ani de

61. *Ibidem*.

62. *Ibidem*.

63. *Ibidem*.

64. *Ibidem*.

65. *Ibidem*.

66. *Ibidem*.

67. *Ibidem*.

68. *Ibidem*.

69. *Ibidem*.

70. *Ibidem*, p. 254.

71. *Ibidem*.

72. *Ibidem*.

slujire, dintre care 10 ani ca profesor de Teologie, va fi hirotesit iconom stavrofor, în Catedrala din Arad⁷³.

În același an 1947, la 28 iunie, este numit rector al Academiei Teologice din Arad începând cu data de 1 iulie, în ședința administrativă și apoi în cea plenară a Consiliului Eparhial⁷⁴. Această funcție o va deține până în 1948, când Academia Teologică de la Arad este desființată.

În calitate de rector al Academiei Teologice din Arad, la 12 august 1948, părintele Felea participă la Arad la lucrările sinodului mitropolitan format din mitropolitul Vasile Lăzărescu, episcopii Andrei Magieru al Aradului și Veniamin Nistor al Caransebeșului. Sinodul ia în discuție menținerea Academiei Teologice la Arad⁷⁵. În 27 octombrie 1948 participă la o ședință plenară pentru a lua la cunoștință Noul statut de organizare a Bisericii, reforma învățământului teologic prin care la Arad se înființa un Institut Teologic de grad universitar, regulamentul pentru alegeri și întoarcerea „uniților“ la Biserica Ortodoxă. Părintele Felea arată că „am apărat teza Institutului la Arad și nu împărțit cu Timișoara“⁷⁶.

La începutul anului 1949, mai exact la data de 6 ianuarie are loc din nou o percheziție domiciliară (ora 3) urmată de arestare la Securitate (ora 5) și privare de libertate în celula 5. Urmează o serie de anchete: 18 ianuarie la Penitenciarul Arad (celula 82), 9-12 septembrie, 27 septembrie-6 octombrie la Securitate, 8 octombrie la Timișoara, 25-26 octombrie procesul la Tribunalul militar pentru nedenunțarea lui C. Gligor și P. Boldor din Conop. Pedepsă: un an corecțională (9 luni în Arad, 1 lună în Timișoara – Penitenciarul civil – și două luni (14 noiembrie-5 ianuarie 1950) la Aiud. Între 5-7 ianuarie 1950 este adus la Securitatea Aiud, iar în 8 ianuarie ajunge în gara Arad, întâmpinat de soția Valeria, de Ioan, Olga și Victor⁷⁷.

73. *Ibidem*, p. 267. La sfârșitul autobiografiei sale, părintele notează ca adaos: „Celor 3 percheziții domiciliare și arestări (7.III-20.VIII.1945; 6.I.1949-6.I.1950 și 3-4.IX.1952), le-au premers distincțiile: brăul roșu – 5. IX. 1939; protopresbiter onorific – 30.XII.1944; iconom stavrofor 25.XII.1947; Steaua României în grad de cavalier – 9.V.1942 și premiul Academiei Române „Eufimia și Ioan Andrei“ – 9.VI.1943, pentru colecția de predici „Duhul Adevărului“ (*Ibidem*, p. 166-167).

74. *Ibidem*, p. 263.

75. *Ibidem*, p. 272.

76. *Ibidem*, p. 274.

77. *Ibidem*, p. 276.

În urma arestării din 6 ianuarie 1949, este scos din învățământul teologic prin decizia Ministerului Cultelor numărul 1890/1949, publicată în Monitorul Oficial din 27 ianuarie 1949. La art. 3 aliniatul 2 se prevede că Părintele Felea poate fi încadrat în corpul clerical, încadrare realizată de Comisia patriarhală care a lucrat la Alba-Iulia și prin aprobarea Ministerului Cultelor. Este încadrat ca preot al Catedralei din Arad prin decizia Episcopiei Aradului nr. 131/1950. Referitor la motivul scoaterii din învățământ, Părintele Felea arată că aceasta constă în identificarea unor pasaje din cartea sa de predici *Duhul Adevărului*, o lucrare excepțională, premiată la acea vreme de Academia Română. Părintele notează în jurnal: „Motiv care putea exclude și expune pe toți vlădicii și pe toți profesorii de Teologie ortodoxă”⁷⁸.

În 28 martie 1953, la vârsta de 50 de ani termină cele patru volume de meditații despre viața religioasă duhovnicească: *Spre Tabor* (I) *Pregătirea*; (II) *Curățirea*, (III) *Luminarea*, (IV) *Desăvârșirea*. Părintele Felea scrie despre aceste lucrări în *Jurnalul* său: “Cu voia lui Dumnezeu urmează șlefuirea și ... tipărirea lor. Aci e culmea și încheierea operei vieții mele”⁷⁹.

În 24 noiembrie 1956 vizitează – în contextul unui itinerar mai amplu pe la bisericile și mănăstirile din țară – pe părintele Dumitru Stăniloae, acasă pe Calea Moșilor⁸⁰. Cu părintele Dumitru Stăniloae va cultiva afinități speciale mai ales în ceea ce privește viziunea duhovnicească și filocalică asupra teologiei. În 30 noiembrie 1956 termină într-o primă redactare *Din viețile Sfinților* sau *Religia Sfinților*⁸¹. Aceasta este ultima însemnare despre vreo carte sau proiect teologic în *Jurnalul personal*.

Atitudinea Părintelui Felea față de politica timpului, față de bolșevismul și comunismul ateu, va determina sfârșitul său martiric în temnița de la Aiud la 18 septembrie 1961, fiind îngropat într-o groapă comună.

78. *Ibidem*.

79. *Ibidem*, p. 313.

80. *Ibidem*, p. 370.

81. *Ibidem*.

Toate aceste dezvăluiri autobiografice ne descoperă un destin teologic și misionar de anvergură precum și profilul unui mărturisitor neînfricat al credinței ortodoxe, în ciuda vitregiilor vremii. Descoperim de asemenea chipul desăvârșit al teologului liturghisitor, care-și alimentează cunoașterea și expunerea teologică din bucuria întâlnirii reale cu Hristos la Sfântul Altar. Un teolog a cărui teologie a fost aprofundată în cadrul vieții și ritmului parohial, liturgic și sacramental. Parcursul jurnalului autobiografic al părintelui profesor Ilarion V. Felea este în fond unul plin de evenimente liturgice, de slujbe săvârșite, fie comunitar în Biserică, fie individual în casele credincioșilor pentru diferite nevoi ale acestora.

În loc de concluzii

Ca o concluzie asupra vieții zbuciumate a părintelui Felea, privind lucrurile din perspectivă umană, însă o viață deplin așezată în duhul slujirii lui Hristos și al Bisericii Sale, din perspectivă duhovnicească, socotim providențiale cuvintele Sfinței Sale, menționate în jurnalul personal la data de 28 martie 1928, la doar un an de la primirea preoției: „Inima și mintea mă îndeamnă să fac câteva mărturisiri – descărcări de conștiință. Sunt fericit că ziua numelui îmi corespunde cu ziua nașterii. Până acum viața mi s-a desfășurat tot prin contraste. Am trăit într-un vecinic antagonism cu cele mai intime și mai arzătoare gânduri și simțiri ale sufletului meu. Am oscilat între iluzii și deziluzii. Setea de a trăi și bucuria de viață, împreună cu cele mai scumpe convingeri, îndelung studiate și pe deplin întemeiate și justificate au primit realizări diametral opuse. Am fost mai ales sincer – ca un copil, optimist și idealist, ca un vizionar. Decepții: am preamărit în viață fericirea și iubirea și am combătut materialismul și ateismul ... Ceea ce constat și experimentez zilnic, este principiul jertfei și al lepădării de lume și de mine, de aceea învăț ca să ajut pe cei ce suferă și înțeleg ca să percep serviciu divin a Golgotei și a Crucii pe pământ. Model în toate gândurile, vorbele și acțiunile mele am avut și am pe adormitul meu tată și mai ales pe Înaltul meu Patron: P.C.P. Ilarion cel nou (vezi mineiul zilei 28 martie). Mulțumirea și fericirea, care până acum am cerut-o pământului și mi-a refuzat-o, o implor în viitor Ce-

rului. Acolo aștept senin și liniștit reintegrarea în absoluta și eterna Plenitudine⁸².

Deși întâlnim multe contraste în aceste exprimări ale părintelui Ilarion Felea, multe căutări, putem lesne observa o conștiință eshatologică clar delimitată, îmbinată cu o predispoziție spre jertfă și lepădare de sine, spre slujirea unui ideal sfânt.

82. *Ibidem*, p. 82-83.